

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/83356,Pol-Wincenty-Terencjusz-Jakub.html>
2022-10-02, 09:41

Pol Wincenty Terencjusz Jakub

POL Wincenty Terencjusz Jakub (20 IV 1807, Lublin – 2 XII 1872, Kraków), geograf, etnograf, pisarz. Syn Franciszka Ksawerego Pohla, prawnika, i Eleonory z domu Longchamps de Bériér.

Gimnazjum ukończył we Lwowie (1822), po czym studiował filozofię na tamtejszym uniwersytecie (1822–23 i 1824–27) oraz w kolegium jezuitów w Tarnopolu (1823–24). W 1828 ukończył kurs pedagogiczny na uczelni lwowskiej i od 1830 był lektorem języka i literatury niemieckiej na Uniw.

Wileńskim. W 1831 uczestniczył w powstaniu na Litwie i otrzymał stopień oficerski. Internowany w Prusach, organizował pomoc dla przetrzymywanych w obozie. W końcu 1831 przebywał w Wielkopolsce, gdzie poznał A. Mickiewicza. W 1832 był w Lipsku i Dreźnie, skąd w gronie przyjaciół odbył wycieczkę krajoznawczą do Szwajcarii Saskiej. Podczas powrotu do Galicji w tymże roku słuchał na UJ w Krakowie wykładów J. Kremera. Liczne podróże kierowały zainteresowanie P. na etnografię i geografię fizyczną już od czasu studiów. Dzielił swoje pasje także na działalność poetycką, tym bardziej iż została ona życzliwie oceniona przez Mickiewicza i jego przyjaciół. Niezależnie od tego P. był urodzonym konspiratorem (m.in. w misjach od J. Bema, K. Potockiej), praktycznie znajdującym się pod nadzorem austriackiej policji. Początkowo miał poglądy postępowe, później konserwatywne, a w końcu wręcz rewolucyjne. Był przede wszystkim patriotą polskim zafascynowanym przeszłością kraju oraz elementami jego fizjografii.

Przez kilka lat po powrocie do Galicji (1832) przebywał w różnych dworach ziemiańskich (m.in. Sanguszków, Krasickich, Homolacsa w Kuźnicach), zawsze – poza pisarstwem – ubogacając własny warsztat geografa (badał temperaturę, mierzył barometrem wysokość gór, uczył się

rozpoznawania flory i fauny). Korzystał z rad specjalistów (m.in. L. Zejsznera). Od 1840 mieszkał z rodziną we własnym folwarku w Gorlickiem, choć stale był w rozjazdach (m.in. konsultacje botaniczne u A. Zawadzkiego we Lwowie oraz geograficzne wycieczki badawcze z J. Łonarzewskim po Karpatach Wschodnich). Dotarł na Żuławy i do Gdańska (1842), ale także jeździł po Austrii, Czechach i Śląsku (1845). Poszkodowany w czasie rabacji galicyjskiej (1846), utracił swe rękopisy w pożarze dworu w Polance k. Jasła, gdzie wówczas przebywał z rodziną. W tym samym roku trafił do więzienia we Lwowie. Zwolniony, przebywał w tym mieście i w 1847–48 redagował czasopismo „Biblioteka Narodowa Zakładu im. Ossolińskich”, choć i wtedy również podróżował (Dolny Śląsk, Lipsk, Berlin, Poznań). Podczas kolejnego pobytu za granicą (1849) w Wiedniu otrzymał propozycję objęcia Katedry Historii Literatury Polskiej na UJ, której nie przyjął. Ofiarowaną mu Katedrę Geografii Powszechnej, Fizycznej i Porównawczej na UJ prowadził w 1849–52; zlikwidowano ją, podejrzewając P. o nieojalność. Katedra była, po berlińskiej K. Rittera (1825), drugą w Europie. P. – podobnie jak K. Ritter – za podstawę analiz przyjmował, że uwarunkowania fizyczne obszaru (zwłaszcza hydrografia) mają istotne znaczenie w rozwoju cywilizacji (w tym kultury duchowej i materialnej mieszkańców). Znał wcześniejszą literaturę przedmiotu (m.in. J. Długosza, S. Staszica, G.G. Puscha). Z tego względu, obok hydrografii, dostrzegał krainy fizjograficzne w obrębie dorzeczy oraz rolę graniczną wielkich rzek. Zwrócił uwagę, że zależnie od wysokości występuje zróżnicowanie roślin i stał się tym samym jednym z pionierów geografii roślin na ziemiach polskich.

Uwolniony od obowiązków nauczycielskich, przebywał na różnych dworach w Galicji, m.in. u W. Dzieduszyckiego, gdzie interesował się tamtejszymi zbiorami przyrodniczymi w Poturzycy k. Sokala. Odwiedził Warszawę i Lublin. Podjął starania o przywrócenie do pracy nauczycielskiej – bez skutku. Od 1867 mieszkał w Krakowie i wykładał w Muzeum Techniczno-Przemysłowym A. Baranieckiego. Tracił jednak wzrok, choć nadal pozostał twórczo aktywny.

P. był przede wszystkim geografem samoukiem, który wiele swych spostrzeżeń o naukach o Ziemi umieszczał w

utworach literackich. Z tego względu jego opracowania miały szerszy oddźwięk społeczny i walnie przyczyniły się do rozwoju geografii jako nowej dyscypliny uniwersyteckiej. Ogłosił m.in. *Podróż do Tatr* (1835), *Rzut oka na północne stoki Karpat* (1842 i 1851 – krytycznie ocenioną w „Czasie”), *Opis Dniestru* (1852), *Obrazy z życia i natury* (1869), *Północny wschód Europy pod względem natury* (1876).

Niski poziom przyrodoznawstwa w Galicji w 1. poł. XIX w. skłonił P. do podjęcia starań o tworzenie placówki typu narodowego i taki projekt ogłosił w artykule *Muzeum Natury we Lwowie* (1847), wspierając to apelem: *Wniosek względem nabycia na własność zbioru geologicznego Ludwika Zejsznera* (1847). Pośrednio miało to wpływ na przeniesienie z Poturzycy do Lwowa zbiorów przyrodniczych Dzieduszyckich (1857). Z czasem do placówki tej, już jako dostępnej dla badaczy, trafiły zbiory Zejsznera.

P. od 1848 był aktywnym członkiem TNK i od jej powstania członkiem AU. Należał także do wielu specjalistycznych stowarzyszeń za granicą.

Imię P. zostało utrwalone w nazwach ulic, na tablicach pamiątkowych. „Krzyż Pola” znajduje się w Dolinie Kościeliskiej w Tatrach, a grób – w kościele na Skalce w Krakowie.

PSB (J. Hanik, J. Rosnowska); SBP (W.H. Paryski, S. Feliksiak); Estreicher; Nowy Korbut; Śródka.

Wincenty Pol. Prekursor krajoznawstwa i turystyki (w 190 rocznicę urodzin i 125 rocznicę śmierci), oprac. zbiorowe, red. W.A. Wójcik, Kraków 1997; *Wincenty Pol (1807–1872). W służbie nauki i narodu*, red. K. Grodzińska i A. Kotarba, Kraków 2010.

Zbigniew Wójcik